

Posudek vedoucího na diplomovou práci Jakuba Žaby „Válka a nacionalismus. Formování bosňácké a srbské národní identity“

První léta postkomunismu učinily z bývalé Titovy Jugoslávie „laboratoř“ etnického násilí a nacionalistické mobilizace. Rozpad Jugoslávie poskytl možnost, jak v reálném čase studovat souvislost mezi nacionalistickými diskurzí a násilným konfliktem, kterou předpokládají konstruktivistické přístupy ke kolektivním identitám. Jakub Žaba se rozhodl doložit jejich přesvědčivost na analýze završení národotvorného procesu bosňácké identity, jenž podle něj započal v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století, kdy byly položeny její základy první generací intelektuálů v kontextu příhodných podmínek socialistické Jugoslávie.

V prvních dvou kapitolách práce Žaba shrnuje ty elementy konstruktivistických přístupů, které jsou relevantní pro zachycení bosňáckého případu. Třetí a čtvrtá kapitola nastiňuje historické pozadí pro analýzu přelomu osmdesátých a devadesátých let, v nichž došlo ke krvavému rozpadu Jugoslávie. Protože jednou z tezí, které vypíchl v prvních dvou obecných kapitolách, je „mimetismus“ národních hnutí, věnuje pátou kapitolu proměnám srbského nacionalismu ve druhé polovině osmdesátých let. Nahrazení partyzánského mýtu při vzpomínání na 2. světovou válku pamětí formovanou paradigmatem holocaustu (Srbové jako věčné oběti genocidního násilí) spolu s re-aktualizací mýtu Bitvy na Kosově poli v souvislosti s narůstajícím etnickým napětím v Kosovu byly zdroji srbské agresivity ve chvíli hroucení socialistického státu. Jedním z terčů této agresivity byli i muslimové v Bosně a Hercegovině. V jejich diskurzivním zpracování zkušenosti ohrožení a v institucionalizované paměti války hraje klíčovou roli paradigma oběti genocidy, které předtím přijali srbští nacionalisté. Představa bosenských muslimů jako obětí opakovaných pokusů o vyhlazení ze strany křesťanských říší ve vzdálenější minulosti a Srbů ve 20. století se stala jedním ze zakládajících mýtů bosňácké národní identity. Současně s tím probíhalo podle Žaby naplňování této identity islámským obsahem, jenž zaplňoval prázdno po obsahu socialistickém, k němuž odkazovali představitelé první generace muslimských nacionalistů. Spíše než proměnu Bosňáků do silně náboženského národa ovšem islamizace znamenala sekularizaci náboženských symbolů – tj. jejich instrumentalizaci pro sekulární cíle.

Žabovi se podařilo doložit užitečnost konstruktivistických východisek pro analýzu rozpadu socialistické Jugoslávie a transformaci národních identit, jež v jejím rámci probíhala. Válečné násilí a diskurzí s ním spjaté fungovaly jako katalyzátory urychlené krystalizace procesů a re-konfigurace prvků, které aktéři zdědili po předcházejících dobách a událostech a k nim vázaných vzpomínkových diskurzích a tradicích. Na rozdíl od srbského a chorvatského případu, v nichž došlo pouze k transformaci již existujících národů, v případě bosenských muslimů došlo podle Žaby k jeho utvoření – „teprve bosenský konflikt v letech 1992 až 1995 (...) nechal vykrytalizovat Muslimy/Bosňáky jako politický národ. Teprve v tomto historickém okamžiku lze (...) [o nich hovořit] jako o svébytné organizované síle schopné politické akce.“ Toto silné tvrzení ze začátku šesté kapitoly je – spolu s poukazem k mimetismu srbského mýtu věčné oběti genocidy – hlavním výtěžkem Žabovy práce.

Jediné, co narušuje pozitivní dojem z práce, je proporční nevyváženost, kde vlastní téma práce obnáší jen jednu, respektive dvě kapitoly z šesti. Padá i na mou hlavu jako vedoucího, že jsem neapeloval na autora, aby se tento nepoměr snažil napravit.

Klady práce však podle mne převažují tento nedostatek a proto ji navrhuji hodnotit jako *výbornou*.

Prof. Pavel Barša